

7. Az egyedüli kivételek azok a közösségek voltak, amelyeknek zsidó lakosságát Strasshofba vitték. Lásd a 21. fejezetet.

8. A források nem adnak magyarázatot a 32.1. és a 32.2. táblázatban a zsidóság 1941. évi teljes lélekszámára megadott számok közti csekély eltérésre.

9. *Zsidó Világkongresszus*, No. 10, 7. o.

10. *Uo.*, 8. o. Lásd továbbá Pach Zsigmond Pál: A magyarországi zsidóság mai statisztikájának szembetűnő jelenségei. *Maradék zsidóság. A magyarországi zsidóság 1945/46-ban*. Szerk.: Benoschofsky Imre. A Budai Izraelita Aggok és Árvák Menház-egyesületének Kiadványa, Bp., 1946, 22–33. o. További hivatkozásokat lásd Randalph L. Brahmánél: *The Hungarian Jewish Catastrophe. A Selected and Annotated Bibliography*. New York, Institute for Holocaust Studies of the City University of New York, 1984, 302–307. o.

11. Az életben maradtak lelki és fizikai betegségeinek részleteiről lásd Kulcsár István: „A maradék zsidóság lelki keresztmetszete 1946-ban.” *Maradék zsidóság*, 34–38. o. Benoschofsky Ilona: „Korszellem és gyermekkor. Lelki helyzetkép gyermekeinkről”, *uo.*, 38–46. o.; Mária Béla: „Egészségügyi helyzet”, *uo.*, 46–51. o. A második és harmadik nemzedékre tett hatást elemzi Julia Szilágyi és mások: „The Second and the Third Generation Holocaust Survivors and Their Descendants.” In: *Studies on the Holocaust in Hungary, i. m.*, 238–255. o.

12. Egy számvetés szerint Magyarország nemzeti vagyonának 40,1%-át vesztette el. Ez a veszteség 21,9 milliárd pengőt tett ki (1930-as értékszinthez); ez ötszöröse az 1938-as nemzeti jövedelemnek. Ausch Sándor: *1945–1946. évi infláció és stabilizáció*. Kossuth, Bp., 1958, 63. o. 1941–42-ben a pengő hivatalos árfolyama közelítőleg 20 cent volt. A fekete piacon azonban 11–13 pengő között mozgott a dollár ára. *Uo.*, 30–31. o.

13. A legtöbb életben maradt – éppen csak hogy hazatérve a koncentrációs táborból vagy a munkaszolgálatból – alig talált valamit korábbi tulajdonából, ha talált egyáltalán. Mivel a háborús pusztításban komolyan károsodott az ország gazdasági élete, nagyon szűkösek voltak a munkalehetőségek. Az életben maradtakat sújtó gazdasági nehézségek bizonyos részleteiről lásd „A budapesti zsidóság nyomora” c. cikket. *Maradék zsidóság, i. m.*, 51–56. o. Lásd továbbá Heller Imre: „Zsidó egzisztenciák kérdése.” *Uo.*, 56–60. o.

14. Igen szorosán együttműködött Romulus Poppal, a kisebbségi ügyek új miniszterével, és Ionel Poppal, a Felszabadult Erdély Igazgatásának újonnan kinevezett főbiztosával (Inalt Comisar pentru administrarea Transilvaniei eliberate). További részleteket lásd a 28. fejezetben.

15. Marton különösen közeli együttműködésben állt W. von Steigerrel és Charles Kolbbal, a Nemzetközi Vöröskereszt bukaresti küldöttjeivel. Megbízólevelét lásd Haifa University, Center of Historical Studies, R4b21-A.M.E. 1/29 köteg. Lásd továbbá Marton Ernő-akták, Yad Vashem Levéltár JM/2625/1.

16. Marton 1945. május 22-i jelentése. *Uo.* Lásd továbbá a 28. fejezetet.

17. Az 1938-as első zsidótörvény megszavazásáig Görög Frigyes bankigazgatóként is működött. 1948-ban vándorolt ki az Egyesült Államokba, ahol megalapította és sok éven át vezette a Magyar Zsidók Világszövetségét (World Federation of Hungarian Jews). New Yorkban halt meg 1978-ban, 87 esztendőskorában. Számvetését lásd az 1968. március 14-én és április 19-én Yehuda Bauer által vele készített interjúban: Hebrew University of Jerusalem, Institute of Contemporary Jewry, Oral History Division, no. (47) 15. Lásd továbbá a 29. fejezetet.

18. A június 22-i összejövetelen Marton elnökölt, s jelen volt Stöckler Lajos,